

Solgetõbi ehk askaridiaas

Tekitaja. Askaridiaasi põhjustab ümaruss inimesesolge *Ascaris lumbricoides*.

Levik. Haigustekitaja on levinud üle maailma, esinedes nii mõõduka kui sooja kliimaga aladel, ka Eestis. Inimesesolkmega on nakatunud umbes 25% maailma rahvastikust. Askaridiaasi sureb maailmas aastas umbes 20 000 inimest. Eestis on askaridiaas üks levinumaid helmintiaase. 1957-1966. a esines Eestis 165 818 askaridiaasi haigusjuhtu 1967-1976. a registreeriti 34 872 haigusjuhtu, neist kõige rohkem diagnoositi solgetõbe Põlvamaal (1065 haigusjuhtu). Aastail 1977-1986 esines 7450 haigusjuhtu ja kõige enam diagnoositi askaridiaasi Võrumaal (609 haigusjuhtu). Aastatel 1987-1996 esines 4724 haigusjuhtu ja kõige rohkem diagnoositi askaridiaasi Valgamaal (320 haigusjuhtu) 2000. a esines Eestis 509 askaridiaasi juhtu ning 2001. a 518 haigusjuhtu. Sagedamini põevad tõbe alla 10 aastased lapsed.

Nakatumine toimub suu kaudu haigustekitajate munadega saastunud aedviljade, marjade, muude toiduainete ning samuti saastunud käte vahendusel ja joogiveega. Autoinvasiooni ei toimu.

Nakkusallikaks on roojaga ussimune eritavad inimesed.

Lõimetusperiood kestab 2-3 päeva.

Nakkusohtlikkus. Haige inimene ei ole suhtlemisel nakkusohtlik. 70 päeva pärast nakatumist on nakatunud inimese roojas avastatavad solkmemunad. Suguküps solge elab inimese organismis umbes ühe aasta.

Immuunsust pärast haiguse põdemist ei teki.

Laiusstõbi ehk difüllobotriaas

Tekitaja. Laiusstõbi on zooantroponoos. Tekitaja on laiuss *Diphyllobothrium latum*, mis kuulub paelusside hulka. Põhiliseks peremeesorganismiks on inimene ning muud kalatoidulised imetajad. Vaheperemeesteks on vees elavad vähilaadsed (sõudiklased) ning lisaperemeesteks on mage- või riimveekalad. Uss parasiteerib inimese peensooles.

Levik. Laiuss on levinud kogu maailmas, peamiselt aga paraskliima vööndi maades, kus toitutakse kalast. Harilik laiuss on Euroopas rohkem levinud Soomes, Rootsis, Norras, Eestis jm, kus on rohkesti järvi. Eestis on laiuss levinud Peipsi ja Võrtsjärve ümbruses. Eestis on nakatumine laiusstõvesse aastalt aastasse vähenenud. 1957-1966. a esines Eestis 43 154 difüllobotriaasi haigusjuhtu, 1967-1976. a - 22 720 haigusjuhtu, kusjuures kõige rohkem diagnoositi haigust Jõgevamaal (2548 juhtu). 1977-1986. a esines 10 983 laiusstõve haigusjuhtu ja kõige rohkem Tartumaal, kus diagnoositi 2247 haigusjuhtu. 1987-1996. a esines laiusstõve haigusjuhte Eestis 6815 ja kõige rohkem Tartumaal, kus diagnoositi 1225 haigusjuhtu. 2000. a esines 244 ning 2001. a 241 haigusjuhtu. Nakatumise sageneb vanuse suurenemisega.

Nakkusallikaks on kalad, Eestis põhiliselt haug ja luts.

Inimene nakatub toore või väheküpsetatud, vähesoolatud vageltange sisaldava kala või kalamarja söömisel.

Lõimetusperiood on kolm kuni kuus nädalat alates laiussi munade neelamisest kuni nende ilmumiseni roojasse.

Haige nakkusohtlikkus. Haige inimene ei ole suhtlemisel nakkusohtlik. Nakatunud inimene hakkab levitama laiussi mune 3-6 nädalat pärast nakatumist. Laiuss võib sooles parasiteerida aastaid.

Immuunsust pärast haiguse põdemist ei teki.

Naaskelsabatõbi ehk enterobiaas

Tekitaja. Enterobiaasi põhjustab ümarusside klassi kuuluv naaskelsaba e. linaluuuss *Enterobius vermicularis*, mis parasiteerib inimese jämesooles.

Levik. Naaskelsaba on levinud üle maailma ja peamiselt mõõduka kliimaga maades. Enterobiaasi on maailmas nakatunud umbes 400 miljonit inimest. Naaskelsaba on Eestis küllalt sageli esinev helmintiaas. 1957-1966. a esines Eestis 36 034 enterobiaasi juhtu. Aastail 1967-1976. a esines 159 362 haigusjuhtu. 1977-1986. a esines 280 937 enterobiaasi juhtu, kusjuures kõige rohkem Ida-Virumaal. 1987-1996. a esines 192 953 naaskelsabatõve juhtu, kõige enam diagnoositi haigust Narvas. 2000. a esines 2482 ning 2001. a 2361 enterobiaasi juhtu.

Nakatumine on fekaal-oraalselt leviv autoinvasiivne haigus või nakatutakse olmenakkuse teel. Naaskelsabausside kerged, õrnad munad levivad kergesti käte, toidu, mänguasjade või muude tarbeesemete vahendusel. Seedekulglassse satuvad munad saastunud käte vahendusel või küünte närimisel. Mune võivad edasi kanda ka kärbsed, prussakad ja tarakanid.

Nakkusallikaks on nakatunud inimene, kes levitab linaluuusse roojaga.

Lõimetusperiood on 2-6 nädalat, mil naaskelsabade eluring jõuab küpsuseni.

Nakkusohhtlikkus. Haige on lähisuhtlemisel nakkusohhtlik. Nakatunud inimene hakkab mune levitama 30-40 päeva pärast nakatumist, Naaskelsabad elavad organismis 35-70 päeva. Munad säilivad esemetel eluvõimelistena umbes kaks nädalat kuni üks kuu.

Immuunsust pärast enterobiaasi põdemist ei kujune.

Nudipaelusstõbi ehk *taenia saginata* teniaas

Tekitaja. Nudipaelusstõbe põhjustab nudipaeluss *Taenia saginata* või *Taenia solium*.

Levik. Nudipaelusstõbi on levinud maades, kus süüakse toorest ja vähekiupsetatud veiseliha. Rohkem on see levinud Aafrikas. Eestis on nudipaelusstõve haigusjuhtude arv aastalt aastasse vähenenud. 1957-1966. a esines Eestis 426 teniaasi juhtu, 1967-1976. a - 182 haigusjuhtu, kusjuures kõige rohkem teniaasi juhte diagnoositi Ida-Virumaal (11 haigusjuhtu). 1977-1986. a esines 48 teniaasi juhtu, kõige rohkem diagnoositi nudipaelusstõbe Järvamaal. 1987-1996. a esines 22 haigusjuhtu ning 2000-2001 a teniaasi juhte Eestis ei esinenud.

Nakkusallikas on tõvestatud veised.

Inimene **nakatub** toore või termiliselt mittepiisavalt töödeldud nakatunud veiseliha söömisel.

Lõimetusperiood – *Taenia saginata* munad ilmuvad roojasse 10-14 nädalat pärast nakatumist.

Haige nakkusohhtlikkus. Haige inimene ei ole suhtlemisel nakkusohhtlik *T. saginata* nakkuse korral. Täiskasvanud nudipaeluss võib ravimata inimese sooles elada aastaid (vahel 10-30 aastat). Haige inimene on nakkusallikana ohtlik ka veistele, kes nakatuvad inimese roojaga saastunud söödast. Nudipealussi munad säilitavad väliskeskkonnas eluvõime mitu kuud.

Immuunsust pärast teniaasi põdemist ei kujune.

Nookpaelusstõbi ehk *taenia solium* teniaas

Tekitaja. Teniaas on zooantroponoos. Nookpaelusstõbe põhjustab nookpaeluss *Taenia solium*. Peremeesorganismiks on inimene ja vaheperemeheks on kodu- või metssiga, vahel ka inimene. Kui inimene on vaheperemeheks, siis on tegemist tsüstitserkoosiga ja kui inimene on põhiperemeheks, siis on haiguse nimetuseks teniaas. Suguküpsed nookpaelussid parasiteerivad peensooles.

Levik. Nookpaeluss on levinud ülemaailmselt maades, kus toitutakse toorest või väheküpsetatud sealihast. Eestis tuvastati aastail 2000- 2001 kaks haigusjuhtu.

Nakkusallikas on siga.

Nakatumine. Inimene nakatub väheküpsetatud sealiha söömisel.

Lõimetusperiood – *Taenia soliumi* munad ilmuvad roojasse 8-12 nädalat pärast nakatumist.

Haige nakkusohtlikkus. Haige inimene võib olla suhtlemisel nakkusohtlik. Täiskasvanud nookpaeluss võib ravimata inimese sooles elada aastaid (kuni 30 aastat). Haige inimene on nakkusallikana ohtlik sigadele, kes nakatuvad inimese roojaga saastunud söödast.

Immuunsust pärast nookpaelusstõve põdemist ei kujune.

Kääbuspaelusstõbi ehk hümenolepiaas

Tekitaja. Hümenolepiaasi põhjustab kääbuspaeluss *Hymenolepis nana*. Inimene võib olla nii põhi- kui vaheperemeheks. Lisaks võivad põhiperemeesteks olla ka hiired ja rotid ning vaheperemeesteks mõned putukaliigid.

Levik. Kääbuspaeluss on levinud kogu maailmas, rohkem soojades maades. Eestis esines kääbuspaelussi sagedamini 1950-ndatel ja 1960-ndatel aastatel (sadu haigusjuhte), hiljem on avastatud mõned haigusjuhud aastas. Aastail 1957-1966 esines Eestis 1999 haigusjuhtu. Aastatel 1967-1976 diagnoositi 283 hümenolepiaasi juhtu, kusjuures kõige rohkem Raplamaal (17 haigusjuhtu). 1977-1986. a esines 101 haigusjuhtu ja kõige rohkem Lääne-Virumaal (54 haigusjuhtu). 1987-1996. a esines Eestis 54 hümenolepiaasi juhtu, kõige rohkem diagnoositi haigust Lääne-Virumaal (43 haigusjuhtu) 2000-2001. a hümenolepiaasi juhte ei esinenud.

Nakkusallikas on haige inimene.

Nakatumine toimub fekaal-oraalsel teel. Munad levivad saastunud käte, mänguasjade ja tarbeesemete või toidu vahendusel. Sageli toimub korduv enesenakatamine. Munad säilivad esemetel 3-4 päeva, vees - kuni üks kuu.

Täiskasvanud ussi eluiga on 2-4 nädalat, kuid ussipopulatsioon uueneb kiiresti uue põlvkonna abil, mistõttu on võimalik ka korduv enesenakatamine.

Haige on suhtlemisel nakkusohtlik. Nakatunud inimene hakkab roojama helmindi mune 2-4 nädalat pärast nakatumist.

Immuunsus pärast hümenolepiaasi põdemist on madal või puudub.

Põistangtõbi ehk ehhinokokoos

Tekitaja. Ehhinokokoosi põhjustab ehhinokokk-paeluss *Echinococcus granulosus*, harvem ka *E. multilocularis*. *E. multilocularis* on levinud soojema kliimaga maades. Tegemist on peamiselt loomade parasiidiga, mis võib põhjustada ka inimese nakatumist. Põhiperemeesteks on kiskjad (rebase, kährikkoerad, hundid, koerad jm) ja vaheperemeesteks on taimetoidulised loomad (veised, lambad jm) aga ka inimene. Uss parasiteerib vaheperemehe erinevates siseelundites (maksas, kopsus jm).

Levik. Põistangtõbi on levinud üle maailma. Eestis on diagnoositud ehhinokokoosi üksikjuhtudel: 2000. a – 1, 2003. a – 1, 2007. a – 2 (üks juht oli sisse toodud Lõuna-Ameerikast), 2008. a – 1 (sisse toodud Ukrainast).

Nakkusallikas on haige loom. Nakatunud koera või rebast silitades satuvad munad kätele ja sealt suhu. Põistang areneb looma organismis suguküpseks 1-2 kuuga. Põistangussi eluiga on 2-6 kuud.

Nakatumine on fekaal-oraalne. Looma väljaheitega väliskeskkonda eritunud munad püsivad seal kaua - vees kaks kuud, pinnases aasta.

Lõimetusperiood kestab mõnest kuust mõne aastani.

Nakkusohtlikkus. Nakatunud inimene ei ole suhtlemisel nakkusohtlik.

Piugusstõbi ehk trihhuriaas

Tekitaja. Piugusstõbe põhjustab piuglane *Trichuris trichiura*, mis kuulub ümarusside klassi.

Levik. Piuglane on laiemalt levinud sooja kliimaga maades, kuid esineb ka paraskliimavööndis. Eestis on haigestumine trihhuriaasi aastakümnetega vähenenud: 1957-1966. a esines 13 680 trihhuriaasi juhtu. Aastail 1967-1976 esines Eestis 13 399 haigusjuhtu, kusjuures kõige rohkem diagnoositi haigust Saaremaal (112 haigusjuhtu). 1977-1986. a esines piugusstõve 453 juhtu, kõige enam Narvas. 1987-1996. a esines 314 trihhuriaasi juhtu, kõige rohkem diagnoositi haigust Tallinnas. 2000-2001. a ei esinenud trihhuriaasi Eestis.

Nakkusallikaks on nakatunud inimesed.

Nakatumine toimub fekaal-oraalselt. Levikufaktoriteks on saastunud aedviljad, marjad, käed ja joogivesi. Ohtlik on inimfekaalide kasutamine mulla väetamiseks. Enesenakatamist ei esine.

Nakkusohtlikkus. Nakatunud inimene ei ole suhtlemisel ohtlik.

Lõimetusperiood on 1,5-2 kuud. Roojaga eritab ravimata inimene ussi mune kuni viis aastat.

Immuunsust pärast piugusstõve põdemist ei kujune.

Keeritsusstõbi ehk trihhinelloos

Tekitaja. Keeritsusstõbe põhjustab ümarusside hulka kuuluv keeritsuss. Eestis on loomadel leitud kolm keeritsussi liiki: *Trichinella nativa*, *T. britovi* ja *T. spiralis*. Erinevad liigid nakatavad erinevaid peremehi.

Levik. Keeritsuss on levinud üle maailma mets- ja koduloomade seas. Inimestel esineb keeritsuss peamiselt Ameerikas, küllalt palju on trihhinelloosi juhte diagnoositud ka Leedus. Peremeesteks on lihasööjad ja kõike-sööjad loomad (metssiga, karu, kass jm) aga ka inimene. Eestis esineb rühmaviisilist haigestumist, mis on seotud vähe kuumtöödeldud metssealiha söömisega.

Nakkusallikas on Eestis metssiga, harvem karu.

Nakatumine toimub vastseid sisaldava põhjalikult küpsetamata või toore liha söömisel. Vastsed säilivad looma lihastes nakatumisvõimelistena 10-30 aastat.

Lõimetusperiood on 5-45 päeva.

Haige ei ole **nakkusohtlik**.

Immuunsus. Haiguse käigus võib kujuneda immuunsus, mis takistab vastsete tungimist sooleseina korduvnakatumise korral.

Fastsiooliaas

Tekitaja. Fastsiooliaas on zooantroponoos. Fastsiooliaasi põhjustab imiuss maksakaan *Fasciola hepatica*, harvem hiidmaksakaan *Fasciola gigantica*.

Levik. Maksa-kakssuulane on levinud kogu maailmas. Peamiselt on tegemist loomade parasiidiga, inimeste haigestumist fastsiooliaasi esineb harva. Eestis on esinenud fastsiooliaasi peamiselt lammastel.

Nakkusallikaks on rohusööjad loomad (lambad, kitsed, veised, pühvlid, kaamelid, sead, hobused, jänessed) ning ka inimene. Vaheperemeheks on limused (väike sootigu, mudatigu). Inimesel parasiteerib uss maksa sapiteedes ja sapipõies.

Nakatumine. Inimene nakatub saastunud vett juues või rohukõrsi närides. Enesenakatamist ei esine.

Lõimetusperiood on 1-8 nädalat.

Haige nakkusohtlikkus. Haige ei ole suhtlemisel nakkusohtlik. Nakatunud inimene hakkab levitama maksakaani mune 3-4 kuud pärast nakatumist.

Immuunsust pärast fastsiooliaasi põdemist ei kujune.